

**КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**ХАРКІВСЬКИЙ
ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
КНТЕУ**

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА

Banking System

Ступінь вищої освіти	Бакалавр
Навчальний рік	2021/2022
З якого курсу викладається	3
В якому семестрі (-ах) викладається	5-8
Обсяг дисципліни (годин / ECTS)	180/6
Тижневе навантаження	4 години
Мова викладання	Українська
Статус дисципліни	Вибіркова

Інформація про викладача

Прізвище, ім'я та по батькові	Степаненко Сергій Віталійович
Науковий ступінь, вчене звання	Кандидат економічних наук
Кафедра	Міжнародного бізнесу фінансів та обліку
Посада	Старший викладач
Профіль викладача	Google Scholar / ORCID / ResearchGate
Контактна інформація	Вказівка на корпоративну електронну адресу (s.stepanenko@knute.edu.ua)

Анотація

На сучасному етапі економічного розвитку, в умовах трансформації національної економіки, серед проблем, пов'язаних з виходом України з кризового стану, важливе місце посідає завдання формування ефективної банківської системи. Як найважливіший елемент відтворювальної структури економіки банківські установи організують рух і перерозподіл ресурсів суспільства в їх грошовому виразі. Через банківську систему проходять грошові розрахунки і платежі господарюючих суб'єктів та населення в цілому. Саме банки виконують важливу функцію мобілізації тимчасово вільних грошових ресурсів і перетворення їх у реальний капітал, здійснюючи різноманітні кредитні, інвестиційні та інші операції та забезпечуючи, таким чином, потреби економіки в додаткових ресурсах. Серед суб'єктів фінансово-господарської діяльності банківська система – це саме та галузь, яка повинна бути спроможна своєчасно прогнозувати динаміку економічної кон'юнктури, а також якнайшвидше та досить гнучко реагувати на будь-які зміни, що відбуваються на фінансовому ринку.

Розвиток банківської системи тісно пов'язаний зі створенням ефективного механізму управління банківською діяльністю, дієвої системи регулювання і контролю банківських операцій, це, у свою чергу, потребує глибокого вивчення основ сучасної банківської справи, дослідження сутності й особливостей надання різноманітних банківських послуг, відстежування та врахування міжнародного досвіду, а також перспективних можливостей розвитку фінансово-кредитної системи України в цілому.

Мета дисципліни

Формування у студентів сучасного економічного мислення і системи спеціальних знань щодо діяльності банківських установ та здійснюваних ними банківських операціях, а також системи економічних зв'язків, що виникають між банками, їх клієнтами та центральним банком в процесі здійснення банками своєї діяльності.

У результаті вивчення дисципліни студент буде

знати:

- організацію діяльності та функціонування банківської системи;
- порядок створення та організації діяльності банківських установ;
- порядок регуляторної діяльності центральних банків;
- сутність та зміст активних і пасивних банківських операцій;
- механізми здійснення банківських операцій;
- порядок формування капіталу та залучених ресурсів банківськими установами;
- економічні засади забезпечення фінансової стійкості банку;
- теоретичні засади забезпечення контролю і безпеки в банківській діяльності;

вміти:

- класифікувати пасивні та активні операції банків;
- проводити аналіз та здійснювати оцінку діяльності банку за різними напрямками;
- здійснювати обґрунтування забезпечення раціонального використання банківських ресурсів;
- визначати банківські ризики і вміти управляти ними;
- вишукувати резерви зміцнення фінансової стійкості банку;
- враховувати фактори впливу на ефективність проведення банками обслуговування клієнтів;
- виконувати операції на практичних прикладах.

Передумови вивчення дисципліни

Знання основ дисциплін з економіки та фінансів.

Програма дисципліни

Тема 1. Особливості функціонування банківської системи України

Правові засади банківської діяльності. Сутність та способи організації банківської системи. Еволюція банківської системи України в роки незалежності.

Банківська система: сутність, принципи побудови та функції. Організація і функціонування провідних банківських систем зарубіжних країн. Еволюція банківської справи.

Види банків та банківських об'єднань. Порядок створення і реєстрації банків в Україні.

Тема 2. Роль банківської системи в ринковій економіці

Сутність поняття «банк». Сутність банків та їхня роль у функціонуванні економіки. Історія виникнення та розвитку банків. Види банків та їх функції. Організаційна структура комерційного банку. Класифікація та характеристика банківських операцій.

Фінансові посередники на грошовому ринку. Порядок реєстрації комерційного банку та ліцензування його діяльності. Банківські гарантії та поручительства. Факторингові та трастові послуги банків. Посередницькі, консультаційні та інформаційні послуги банків. Операції банків з дорогоцінними металами.

Тема 3. Державне регулювання банківської системи

Економічна сутність та функції державного регулювання банківської системи. Концепції державного регулювання банківської системи.

Структура та основні компоненти державного регулювання банківської системи. Створення і державна реєстрація банків. Порядок надання банкам ліцензій і письмових дозволів на здійснення банківських операцій.

Центральні банки в зарубіжних країнах. Національний банк України та грошово-кредитна політика. Система електронних платежів Національного банку України (СЕП).

Тема 4. Роль Національного банку в економічній системі держави

Правові засади діяльності НБУ. Принципи організації й діяльності НБУ. Структура управління НБУ. Роль НБУ в забезпеченні стабільності національної грошової одиниці.

Національний банк України і яке місце його у вітчизняній фінансово-кредитній системі. Вищий орган управління НБУ та його основні завдання. Обов'язки та повноваження Голови Національного банку України. Механізм підзвітності НБУ. Права та обмеження, які покладені на поточну діяльність НБУ. Активні операції НБУ. Операції із залучення та створення ресурсів НБУ. Грошово-кредитна політика та її інструменти. Сутність операцій на відкритому ринку. Спільне та відмінне в організації системи регулювання банківської діяльності в розвинутих країнах (США, Німеччина, Японія) та в Україні.

Тема 5. Формування власного капіталу банків

Власний капітал: джерела формування, структура та функції. Порядок формування статутного капіталу. Резервний та інший фонди. Проблеми капіталізації банківської системи України та регулювання достатності капіталу банків.

Капітал комерційного банку, його склад та структура. Залучений капітал комерційного банку та його характеристика. Управління залученим капіталом комерційного банку.

Порядок формування основних складових власного капіталу банку. Регулювання нормативів капіталу банківських установ.

Тема 6. Залучені та запозичені кошти як джерело формування банківських пасивів

Сутність та джерела залучених коштів та різновиди депозитів банку. Формування і реалізація депозитної політики в банку. Страхування вкладів в Україні та за кордоном. Організація

міжбанківського кредитування в Україні. Рефінансування з боку центрального банку для підтримання ліквідності комерційних банків. Механізм емісії банківських операцій.

Характеристика депозитних операцій комерційних банків. Договірне регулювання вкладних операцій. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Поняття та класифікація запозичених ресурсів банківських установ. Суть та значення міжбанківського кредитування при формуванні запозичених ресурсів. Види, порядок надання та погашення кредитів рефінансування. Особливості емісії банком власних боргових зобов'язань.

Тема 7. Організація розрахунково-платіжних операцій банків

Принципи проведення безготівкових розрахунків. Вимоги до оформлення платіжних документів. Види рахунків. Поточні рахунки в національній та іноземній валюті. Автоматизація внутрішньобанківських розрахункових операцій.

Види міжбанківських розрахунків. Кореспондентські відносини та кореспондентські рахунки. Розрахунки через систему електронних платежів. Контроль за здійсненням міжбанківських розрахунків. Міжнародна електронна мережа міжбанківських розрахунків.

Основи організації грошових розрахунків та порядок оформлення розрахункових документів. Форми безготівкових розрахунків та їх характеристика. Порядок відкриття, використання і закриття рахунків у банках. Організація готівкових грошових розрахунків.

Тема 8. Касові операції комерційних банків

Поняття ліміту залишку готівки в касі. Приймання та видача готівки комерційними банками. Застосування банкоматів для автоматизації роздрібних операцій. Автоматизація операцій з розрахунково-касового обслуговування населення та організацій.

Завдання банків з організації готівкового грошового обігу. Вимоги до організації готівкових розрахунків. Порядок оформлення та здійснення касових операцій у банківських установах. Операції банків з готівкою для своїх клієнтів. Порядок прогнозування касових оборотів. Емісійно-касова діяльність Національного банку України.

Сутність та основні види платіжних карток. Емісія, еквайрінг та операції із застосуванням платіжних карток. Розрахунки з використанням платіжних карток. Національна система масових електронних платежів.

Тема 9. Кредитні операції банків

Сутність та принципи банківського кредитування. Класифікація банківських кредитів. Організація процесу кредитування в комерційному банку. Методи оцінки кредитоспроможності позичальника.

Вибір виду забезпечення кредитної операції. Страхування від кредитних ризиків. Регулювання НБУ кредитної діяльності банків і створення внутрішньобанківської системи управління кредитним ризиком.

Поняття банківського кредиту та його класифікація. Кредитна угода та етапи процесу кредитування. Способи нарахування відсотків за кредитами. Формування та використання резерву на покриття можливих втрат за позиками комерційних банків.

Методи кредитування клієнтів банку. Форми позичкового рахунку. Окремі види кредитних операцій.

Тема 10. Операції банків з цінними паперами та вексями

Суть та класифікація операцій банків з цінними паперами. Підходи до формування портфеля цінних паперів. Регулювання інвестиційної діяльності банків. Поняття та види банківських інвестицій. Діяльність комерційного банку на ринку цінних паперів. Посередницькі операції комерційного банку на фондовому ринку.

Емісійна діяльність банків на фондовому ринку. Формування резервів на відшкодування можливих втрат за операціями з цінними паперами. Методи управління портфелем цінних паперів банківської установи.

Поняття векселів та характеристика їхніх основних видів. Сутність та класифікація векселів. Класифікація операцій комерційних банків з вексями. Порядок здійснення кредитних операцій з вексями. Гарантійні операції банків з вексями. Розрахункові та комісійні операції банків з вексями.

Тема 11. Валютні операції банків

Поняття і види валютних операцій банків. Відкриття та ведення валютних рахунків. Управління валютними ризиками. Валютний ризик та його класифікація. Методи мінімізації валютного ризику.

Організаційно-правові передумови здійснення валютних операцій. Операції банків з організації міжнародних розрахунків. Здійснення розрахунків в іноземній валюті по зовнішньоекономічних угодах. Фінансування експортно-імпорتنих угод. Посередницькі операції комерційних банків з іноземною валютою. Операції банків з дорожніми чеками. Міжнародні перекази коштів фізичних осіб.

Тема 12. Результати комерційної діяльності банків та оцінка фінансового стану

Сутність і структура витрат банку. Банківський прибуток і його розподіл. Основні показники діяльності банків.

Сутність та методи фінансового аналізу банку. Основні показники діяльності банків. Економічні нормативи регулювання діяльності комерційних банків.

Стратегії та моделі управління активами та пасивами банку. Показник GAP як індикатор чутливості балансу. Стратегія управління валютним ризиком банку.

Аналіз фінансового стану банків. Аналіз фінансових результатів діяльності банків. Аналіз ефективності діяльності комерційних банків. Економічні нормативи регулювання діяльності комерційних банків.

Предмет, метод і завдання банківської статистики. Статистика ресурсів комерційних банків. Статистика доходів і витрат банку. Декомпозиційний аналіз прибутковості власного капіталу банку. Аналіз дюрації та імунізації балансу банку.

Тема 13. Управління ризиками банківської діяльності

Економічна природа банківських ризиків. Напрямки класифікації банківських ризиків. Узагальнення науково-методичних підходів до управління ризиками банківської діяльності. Управління кредитним ризиком. Управління індивідуальним та порфельним кредитними ризиками. Управління інвестиційним ризиком. Методологічні засади формування ефективних інвестиційних портфелів. Концесія як інструмент управління інвестиційними ризиками. Управління депозитним ризиком. Система показників та методика оцінювання депозитних ризиків. Методичне забезпечення мінімізації депозитних ризиків банку. Зміст "комплаєнс"-ризиків. Шляхи побудови ефективної організаційної системи управління ризиками банку.

Тема 14. Контроль і безпека діяльності комерційних банків

Основи регулювання, нагляду та контролю банківської діяльності. Стандарти Базельського комітету з питань банківського нагляду. Організація зовнішнього контролю банків. Сутність фінансової безпеки. Методичний інструментарій забезпечення фінансової безпеки банків. Система фінансового моніторингу банків.

Фінансовий механізм державного регулювання банківської діяльності в Україні.

Поняття та структура функціонування системи фінансового моніторингу в Україні. Суб'єкти первинного та державного фінансового моніторингу. Сутність та засоби легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та відмивання грошей. Міжнародне регулювання боротьби з відмиванням грошей.

Моральні ризики й асиметрія інформації в банківській діяльності та методи їх мінімізації.

Особливості та політики дисципліни

Заняття планується проводити з використанням інтерактивних інструментів дистанційного навчання, але відвідування занять є важливою складовою навчального процесу. Очікується, що всі студенти відвідають лекційні та практичні заняття дисципліни.

Проведення семінарських занять передбачено виключно в інтерактивній формі (проведення дискусійних клубів, робота в робочих групах, участь в симуляції або імітаційних іграх) тому передбачається активна участь всіх учасників в опануванні даної навчальної дисципліни.

Під час практичних занять використовуються реальні завдання та оприлюднена фінансова звітність конкретних банківських установ України та всієї банківської системи в цілому. Всі практичні завдання максимально наближені до реальної діяльності банку.

Форми та методи оцінювання

Оцінювання результатів навчання студентів здійснюється за 100-баловою шкалою та шкалою ЕКТС відповідно до діючого [Положення про оцінювання результатів навчання студентів](#).

Поточний контроль (60 балів): 1) активна участь в ділових іграх; 2) виконання розрахункових завдань; 3) поточне тестування на Порталі освітніх ресурсів та інформаційної підтримки освітнього процесу Інституту (<https://edu.htei.kh.ua>).

Підсумковий семестровий контроль (40 балів): письмовий екзамен. Структура екзаменаційного білету: завдання на оцінювання теоретичних знань (комп'ютерне

тестування); завдання на оцінювання практичних навичок (розрахунково-аналітичне завдання); завдання на оцінювання професійних вмінь (розрахунково-аналітичне завдання).

Умовою допуску до підсумкового семестрового контролю є виконання програми навчальної дисципліни і отримання оцінки за виконання завдань поточного контролю не менше ніж 36 балів. Мінімальна загальна кількість балів для отримання позитивної оцінки з дисципліни – 60.

Рекомендовані джерела інформації

1. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України № 2121-III від 07.12.2000. // Верховна Рада України. Законодавство України : [база даних]. – Режим доступу : <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>. – Станом на 01.03.2021. – Назва з екрана.

2. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України № 679-XIV від 20.05.1999. // Верховна Рада України. Законодавство України : [база даних]. – Режим доступу : <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/679-14>. – Станом на 01.03.2021. – Назва з екрана.

3. Банківська система : навчальний посібник / Л. І. Катан, Н. І. Демчук, В. Г. Бабенко-Левада, Т. О. Журавльова; за редакцією І. М. Мазур. – Дніпро : Пороги, 2017. – 444 с.

4. Варцаба В. І. Сучасне банківництво : теорія і практика : навчальний посібник / В. І. Варцаба, О. І. Заславська. – Ужгород : Видавництво Ужгородського національного університету «Говерла», 2018. – 364 с.

5. Кузнецова С. Банківська система : навчальний посібник / С. Кузнецова, Т. Болгар, З. Пестовська. – Київ : «Центр навчальної літератури», 2017. – 400 с.

6. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні [Електронний ресурс] : Закон України № 2346-III від 05.04.2001. // Верховна Рада України. Законодавство України : [база даних]. – Режим доступу : <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>. – Станом на 01.03.2021. – Назва з екрана.

7. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні [Електронний ресурс] : Закон України № 448/96-ВР від 24.11.2018, // Верховна Рада України. Законодавство України : [база даних]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>. – Станом на 01.03.2021. – Назва з екрана.

8. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua/>

9. Демчук Н. І. Банківські операції : навчальний посібник / Н. І. Демчук, О. В. Довгаль, Ю. П. Владика. – Дніпро : Пороги, 2017. – 461 с.